

Архивски број: 08-616/8

Датум: 13-12-2024

Постапувајќи по претставка бр. 08-616/1 од 11.9.2024 година по службена должност против ОУ „Раде Кратовче“ со седиште на ул „Борис Трајковски“ бр.42 во Кочани, врз основа на етничка припадност во областа на образованието, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација врз основа член 21 став 1 точка 14 и 15 од Законот за спречување и заштита од дискриминација (Сл. Весник на РСМ бр. 258/2020) го донесе следното

МИСЛЕЊЕ

СЕ УТВРДУВА СЕГРЕГАЦИЈА од страна на ООУ „Раде Кратовче“ Кочани и Општина Кочани кон учениците со ромска етничка припадност врз основа на етничка припадност во областа на образование.

Образложение

На ден 17.9.2024 година врз основа на член 21 став 1 точки 15 и 22, а во врска со член 23 став 4 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, Комисијата донесе Одлука за поведување постапка по службена должност со архивски број 08-616/1, против ОУ „Раде Кратовче“ во Кочани за утврдување дискриминација во пристап до задолжително основно образование врз основа на етничка припадност.

Имено, Комисијата на порталот <https://radiokocani.mk/> забележа вест со наслов „Инцидент во ОУ „Раде Кратовче“ – има ли дискриминација на учениците од ромска националност?“ во која се тврди дека ОУ „Раде Кратовче“ веќе со години наназад врши сегрегација врз ромските деца кои посетуваат редовна настава во училиштето. Бројот на ромски деца од година во година се зголемува во однос на македонските деца кои по барање на родителите, а во согласност со Комисијата за упис (член 61 од Законот за основно образование) на училиштето, сè повеќе се отпишуваат од ова училиште и се запишуваат во училишта кои се надвор од законски одредената реонизација. Согласно член 63 став 1 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 161/19 и 229/20) „Родителот, односно старателот има право да го запише во основното училиште во реонот во кој живее или каде што постојано престојува“. Став 3 од истиот закон дава можност за родителот, односно старателот да го запише детето во друго основно училиште со добиена согласност од училиштето во кое се запишува и од училиштето од реонот во кој живее или каде што постојано престојува. Во однос на условите за запишување на ученик надвор од предвидената законска реонизација став 4 од истиот закон предвидува дека: „Основното училиште може да запише ученици од друг реон или од друга општина само доколку има

слободни места за запишување или доколку ученикот од другиот реон или општина нема можност за следење на наставата на својот мајчин јазик во својот реон односно општина“. Согласно изјавите на родителите и изјавата на директорот на училиштето, бројот на ромските деца сè повеќе се зголемува, за разлика од бројот на македонски деца чијшто број се намалува. Се забележува дека веќе има сегрегирани паралелки со исклучиво ромски деца и паралелки со исклучиво македонски деца.

На ден 18.9.2024 година Комисијата за спречување и заштита од дискриминација согласно член 24, став 7 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, испрати Барање за произнесување по претставката со бр. 08-616/2 до ОУ „Раде Кратовче“. Од страна на Комисијата беше побарано да се достават и следните информации:

- Колкав е бројот на запишани ученици Роми и Македонци во периодот од 2020 до 2024 година во сите паралелки поединечно;
- Колку ученици има во една паралелка и колку од нив се Роми;
- Дали согласно член 37 став 2 од Законот за основно образование, образовните медијатори за деца Роми досега биле вклучени во исполнување на нивните обврски од цитираниот член и доколку да, се задолжува училиштето да достави Записник/ци од одржани средби и донесени одлуки околу тие прашања и
- Согласно изјавите дека проблемот е присутен повеќе години наназад, дали е испочитуван член 76 од Законот за основно образование со кој се овозможува советување на родителите при констатирани проблеми во училиштето и доколку да, се задолжува училиштето да достави Записник/ци или Одлуки поврзани со конкретното прашање.

На ден 25.9.2024 година Комисијата за спречување и заштита од дискриминација беше поднесена претставка од страна на со бр. 08-616/3. Во претставката се наведува дека на ден 4.9.2024 година на порталот radiokosani.mk била објавена вест со наслов „Инцидент во ОУ „Раде Кратовче“ – има ли дискриминација на учениците од ромска националност?“ во прилог на која било споделено и видео од сведоштво на самохрана мајка од ромска етничка припадност која ги изнесува своите ставови за нееднаков третман, дискриминација и сегрегација на децата Роми во ОУ „Раде Кратовче“. Од таа причина, на ден 6.9.2024 година е обратил до училиштето со цел добивање на информации од јавен карактер во однос на официјалните податоци за бројот на ученици распределени по етничка припадност. Согласно добиените информации од страна на училиштето на 19.9.2024 година, се истакнува дека во учебната 2023/2024 година 62% или повеќе од учениците во училиштето биле од ромска етничка припадност. Во контекст на ова тврдење, се изнесува дека како два посебни примери за сегрегација се одделението со 68,42% ученици Роми (13 Роми и 6 Македонци) и одделението со 70,59% ученици Роми (12 Роми и 5 Македонци). Дополнително, се забележува и преголема застапеност на ученици Роми и во други девет одделенија, од 50 до 61,54%, поточно во одделенијата

Во однос на учебната 2024/2025 година, наведено е дека сегрегацијата продолжува. Имено, во одделението во претходната учебна година) и понатаму 70,59% од учениците се Роми и во одделението во претходната учебна година) 66,67% од учениците се Роми. Преголемата застапеност на ученици Роми се забележува и во неколку други одделенија, како одделението со 57,14% ученици Роми, понатаму одделенијата , , и секое со 50% ученици Роми. Подносителот на претставката се повикува на праксата на Европскиот суд за човекови права, кој во случаите Елмазова и други против Северна Македонија, Д.Х. против Чешка, Сампанис против Грција и Оршуш против Хрватска наоѓа дека издвојувањето на Ромите од останатите граѓани во процесот на образованието заради нивната етничка припадност претставува сегрегација. Дополнително, подносителот наведува дека според Стратегијата за Ромите во Р. Македонија, подготвена од страна на Министерство за труд и социјална политика во 2005 година, сегрегацијата на Ромите постои во повеќе општествени сфери, а особено во домувањето, образованието и во здравствените услуги. Подносителот на претставката наведува и дека Народниот правобранител со години наназад го истакнува проблемот со сегрегација. Имено, во Извештајот од 2010 година на Народниот правобранител е нагласено дека граѓаните реагираше на појавата на стереотипи во образовниот процес, вршење сегрегација на децата од ранливи групи (особено деца од ромската етничка припадност) и на неостварувањето на правото на образование на мајчин јазик на припадниците на заедниците. Во Извештајот на Народниот правобранител од 2011 година се потенцира потребата од преземање мерки и промотивни политики во однос на Ромите и ромските деца кои се цел на негативно стереотипизирање и социјално дистанцирање од страна на другите деца. Во Извештајот од 2012 година е забележано дека сè уште постои сегрегација на ромските ученици кои во некои одделенија се одделуваат од останатите ученици во посебни паралелки и кај нив воопшто не се спроведува реонизацијата на запишување во образовниот процес. Во извештајот од 2014 година е утврдено дека одлуката за реонизација на првачињата при упис во прво одделение не се почитува еднакво во сите основни училишта и отсуствува поголема ажурност од надлежните органи на локалната самоуправа за превенирање и за надминување на сегрегацијата во училиштата на нивната територија. Дополнително, се наведува дека сегрегацијата во државата е воочлива во неколку основни училишта низ државата.

Од причина што постапката по службена должност и претставката поднесена од се совпаѓаат во поглед на наводите и релевантните прашања, истите се спојуваат во една постапка поради поефикасно водење на постапката.

На ден 25.10.2024 година до Комисијата беше доставен поднесок за произнесување по наводите во претставката со бр 08-616/4. Во однос на веста „Инцидент во ОУ „Раде Кратовче“ – има ли дискриминација на учениците од ромска националност?“ на порталот radiokosani.mk се наведува дека од страна на училиштето веднаш били побарано извинување и демант врз основа на член 6 од Законот за граѓанска одговорност за навреди и клевети. Во однос на комуникацијата со образовните

медијатори, се наведува дека освен официјалната комуникација, училиштето секојдневно разговарало со нив. Видно од табеларниот приказ на бројната состојба за учебната 2020/21 година, се забележува дека одредени одделенија имаат значителна концентрација на ученици од ромската заедница. Имено, во одделението 65% од учениците се Роми, во - 61,9%, во - 63,64%, во - 56,25%, и во 60%. Во учебната 2021/22 во одделението 57,1% од учениците се Роми, во - 66,67% и во - 61,5%. Во учебната 2022/23 во одделението 58,4% од учениците се Роми, во - 66,67%, во - 60% и во - 61,1%. Во учебната 2023/24 во одделението 68,4% од учениците се Роми, во - 70,6%, во - 55%, во - 61,5%. Во учебната 2022/23 во одделението 70,6% од учениците се Роми, во - 66,67%, во - 57,1%. Дополнително, во голем број одделенија во сите учебни години, бројот на ученици Роми по одделенија изнесува околу 50%.

Во однос на прашањето дали образовните медијатори биле вклучени во извршувањето на нивните обврски, од формална комуникација се забележува дека и училиштето се обидуvalo да ги идентификува и реши проблемите со запишувањето и редовното присуство на учениците Роми со комуникација со родителите преку медијаторите. Во дел од извештаите се наведени успешни примери каде медијаторите, преку директна комуникација со родителите, успеале да обезбедат запишување и редовно присуство на учениците. Сепак, во Извештајот за извршените посети на семејствата во текот на учебната 2024/25 година, образовниот медијатор нагласува дека често се соочувал со отпор и недостаток на соработка од страна на родителите на децата Роми.

Во однос на прашањето дали е испочитуван член 76 од Законот за основно образование со кој се овозможува советување на родителите при констатирани проблеми во училиштето, според Формуларите за извршени советувања на родители се забележува дека дел од учениците го подобриле успехот и редовноста во училиштетот.

Во однос на реонизацијата, во Записникот од одржана седница на Наставничкиот совет при ООУ „Раде Кратовче“ Кочани на ден 10.05.2024 година со бр. 08-253/1, истакнато е дека проблемот со реонизацијата се повлекува години наназад од страна на родителите, но и од директорите на училиштата кои издавале согласност без консултирање со ООУ „Раде Кратовче“ за обострана согласност. Дополнително, училиштето праќало и барања до градоначалникот на Општина Кочани и директорите на другите училишта со цел изнаоѓање решение за овој проблем.

Во прилог на поднесокот за произнесување беа доставени следните докази:

1. Бројна состојба на учебната 2020/21, 2021/22, 2022/23, 2023/24, 2024/25 година по паралелки;

2. Официјална комуникација помеѓу училиштето и образовните медијатори почнувајќи од 2019 година (барање за помош и поддршка од страна на училиштето и од страна на образовните медијатори, барање за доставување на податоци, список на првачиња, барање за посета на семејства);
3. Извештај од образовен медијатор за учебна 2023/24 година;
4. Формулари за извршени советувања на родители;
5. Барање за разгледување и промена на реонизација со Совет на Општина Кочани од 2019 година;
6. Записник од одржан состанок во училиштето со претставници од невладини организации, образовен медијатор, татор и претставник од Општина Кочани на 11.11.2020 година;
7. Записник од одржана седница на Наставнички совет на 10.05.2024 година;
8. Извештај од состанок со градоначалникот на Општина Кочани од 14.05.2024 година;
9. Барање до градоначалник на Општина Кочани и директори на основни училишта во Општина Кочани и
10. Записник од извршен вонреден инспекциски надзор од страна на ДПИ Винаца.

Согласно надлежностите регулирани во член 30, став 2 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, членот на Комисијата – _____ заради утврдување на фактичката состојба на 13.11.2024 година изврши непосреден увид во ООУ „Раде Кратовче“ Кочани. Увидот е извршен во период од 10:00 до 13:00 часот, во рамки на кој се извршени средби со _____ на ООУ „Раде Кратовче“ - _____, врз чие сведоштво беше покрената претставката по службена должност против горенаведеното училиште. При средбата со _____ на училиштето беше отворено прашањето околу предметот бр. 08-616, претпоставена сегрегација на учениците Роми врз основа на сведоштво изјавено преку порталот www.radiokocani.mk. Од страна на _____ беше потврдено дека во ООУ „Раде Кратовче“ бројот на деца Роми од година во година се повеќе се зголемува и во моментот изнесува околу 50 %, иако преку разговор беше утврдено дека бројот на ромските ученици е многу поголем и изнесува околу 80 и 90 %. Ова од причини што деца со православна верска припадност се изјаснуваат како Македонци (што е нивно законско право), но поради нивниот изглед (темна кожа), родителите Македонци истите ги третираат како Роми и поради тоа масовно ги отпишуваат своите деца од конкретното училиште. Проблемот заеднички е детектиран во Општина Кочани односно градоначалникот, кој заедно со своите претходници овој проблем го игнорираат повеќе години наназад. До Општината беше доставено барање за промена на реонизацијата за да се одбегне оваа сегрегација или да се предупредат директорите на останатите училишта во опкружувањето да не вршат едностран упис на македонски деца во нивните училишта кои врз основа на законот на реонизација не припаѓаат во нивниот опфат. Дополнително од заедничката средба заклучено беше дека извор на проблемот на сегрегација е и кај директорите на ООУ „Никола Карев“ кое географски е најблиску до ООУ „Раде Кратовче“, ООУ „Кирил и Методиј“ како и ООУ „Малина Поп Иванова“. Во овие училишта бројот на ромски деца е исклучително низок.

Во периодот 2010-2012 год. во таргетираното училиште процентот на македонски деца изнесувал околу 90 %, и може да се заклучи дека за една деценија процентот е драстично променет. Констатирано е дека ромските деца во ООУ „Раде Кратовче“ не знаат македонски и не ја совладале програмата дури и во повисоките одделенија. На увидот беше заклучено дека постои потреба од организирање на средба со социјалните служби, поради асоцијалното однесување на некои деца и родители и одржување на неколку средби за мултиетичност и соработка со родителите.

Увидот продолжи со средба со лицето по чие сведоштво е иницирана постапката –

Во разговорот со истата забележано е дека лицето има променливи ставови и делува конфликтно. Истата на почетокот направи обид за порамнување и смирување на тензиите, но веднаш по тоа направи нов инцидент со _____ на училиштето. Во моментот децата посетуваат училиште, но нивното поведение е загрижувачко.

По увид во списите од предметот, доставените докази, како и од информациите добиени од увидот во училиштето, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација ја утврди следната фактичка состојба:

Во ООУ „Раде Кратовче“ Кочани забележано е дека одредени паралелки имаат висока концентрација на ученици од ромската етничка припадност, додека вкупниот број на македонските ученици постепено опаѓа од причина што родителите на учениците Македонци, во согласност со член 63 став 3 од Законот за основно образование, барале преместување на своите деца во други училишта надвор од законски определена реонизација, без да се обезбеди обострана согласност помеѓу училиштата. Иако училиштето покажало напори за подобрување на состојбата преку вклучување образовни медијатори за олеснување на комуникацијата со родителите на учениците Роми, резултатите покажуваат дека овие напори не биле доволни за целосно исполнување на обврските од член 37 став 2 од Законот за основно образование, кој предвидува ангажирање на медијатори за обезбедување редовност и поддршка на учениците. Според доставените извештаи, медијаторите успеале во дел од случаите преку директна комуникација со родителите, но истовремено се соочувале со отпор и недостаток на соработка од дел од семејствата. Понатаму, училиштето доставило докази за спроведување на советувања со родителите во согласност со член 76 од Законот за основно образование, преку кои дел од учениците го подобриле своето присуство и успех. Дополнително, училиштето упатило барања до надлежните органи, вклучувајќи ги градоначалникот на Општина Кочани и директорите на другите основни училишта, за разгледување и решавање на проблемите поврзани со реонизацијата, но истите барања не резултирале со конкретни и долготрајни решенија. Во поднесокот е наведено дека училиштето побарало извинување и демант на објавена вест за наводна дискриминација од порталот radiokocani.mk врз основа на член 6 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета. Сепак, доставените табеларни прегледи за бројната состојба на учениците укажуваат на значителни разлики во етничкиот состав на учениците во одредени паралелки во последните

пет учебни години. Примерите од учебната 2023/24 и 2024/25 година покажуваат дека во неколку паралелки повеќе од 60% од учениците се Роми. Покрај тоа предвид беше земена и информацијата добиена при увидот во училиштето, поврзана со бројот на ученици Македонци со темна боја на кожа.

Од фактите на случајот произлегува дека Општина Кочани согласно своите надлежности пропуштила да преземе дејствија за спречување на сегрегација во рамки на општинското основно училиште „Раде Кратовче“. Освен Општина Кочани, Државниот просветен инспекторат освен што постапил по пријава на родителка, пропуштил да спроведе увид во одлуките за реонизација во Општина Кочани, начинот на спроведување на одлуките и запишувањето на учениците со ромска етничка припадност во училиштето.

Во смисла на наведеното, фактот што во некои паралелки постои значително поголем број ученици од ромската етничка припадност во споредба со другите етнички групи, додека македонските ученици се отпишуваат и се запишуваат во училишта надвор од предвидената реонизација, укажува на нееднаков пристап и создавање услови за одделување на учениците врз основа на етничка припадност. Дополнително, формирањето паралелки каде учениците од различни етнички групи се речиси целосно одделени создава трајна поделба, што ги намалува можностите за инклузивност, спротивно на основните начела на еднаквост и недискриминација предвидени со закон.

При носење на Мислењето предвид беше земена праксата на Европскиот суд за човекови права, разработена особено преку:

Д.Х против Република Чешка (бр. 57325/00) како прв случај на ЕСЧП со кој е утврдена расна сегрегација во образованието, односно дискриминација на ромските ученици во образовниот систем на Република Чешка.

Елмазова и други против Северна Македонија (бр. 11811/20 и 13550/20) случај на сегрегација на ученици Роми во основните училишта во Битола и Штип.

Оршуш против Хрватска (бр. 15766/03) случај во кој ЕСЧП утврди дека одвоеното образование на само 15 ромски деца во неколку хрватски градови е во спротивност со забраната за дискриминација и правото на образование.

Хорват и Киш против Унгарија (бр. 11146/11) случај со кој се потенцира обврската на државата во насока на искоренување на праксата на расна сегрегација на ромските ученици во училиштата.

Предвид беше земена и Пресудата на Основниот граѓански суд Скопје, VI П4-76/21 од 21.11.2023 година.

Општата препорака број 7 на Европската комисија против расизам и нетолеранција ја дефинира сегрегацијата како „чин со кој физичко или правно лице одвојува други лица врз основа на расата, бојата на кожата, јазикот, верата, националноста, националното или етничкото потекло, без објективно и разумно оправдување.“

Во оваа насока, член 12 од Законот за спречување и заштита од дискриминација ја дефинира сегрегацијата како: „...физичко одделување на лице или група лица врз дискриминаторска основа без легитимна или објективно оправдана цел.“

По вака утврдената фактичка состојба, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација констатира дека во ООУ „Раде Кратовче“ Кочани е извршена сегрегација на учениците од ромска етничка припадност и врз основа на тоа одлучи како во диспозитивот на ова Мислење.

Комисијата напоменува дека сегрегацијата може да биде извршена не само со дејствија на сторување, туку особено и со пропуштање да се преземат соодветни дејствија за нејзино спречување. Имајќи предвид дека отстранувањето на сегрегацијата како посебна форма на дискриминација е комплексен процес, што изискува вклученост на повеќе чинители во државата, очекувањата истата да се отстрани со единствена препорака се невозможни. Сепак, согласно член 27, став 2 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, по утврдена сегрегација, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација ја донесе следната:

ПРЕПОРАКА

СЕ ПРЕПОРАЧУВА ООУ „Раде Кратовче“ Кочани да преземе мерки за надминување на моменталната состојба, односно ќе спроведе мерки на десегрегација во паралелките. Врз основа на тоа се задолжува училиштето во рок од 30 дена да изготви план за десегрегација, кој ќе го достави до Комисијата, а во рок од 60 дена од приемот на Мислењето да го спроведе планот за десегрегација во училиштето и за истото писмено да ја извести Комисијата.

СЕ ПРЕПОРАЧУВА ООУ „Раде Кратовче“ Кочани да воспостави практика на одржување воннаставни активности со забавна или едукативна содржина, кои ќе имаат за цел да ја зголемат социјалната интеракција помеѓу учениците Роми и учениците од другите етнички заедници. Динамиката и содржината на овие активности да ја определи ООУ „Раде Кратовче“ Кочани, и за истото писмено да ја извести Комисијата во рок од 30 дена од приемот на Мислењето.

СЕ ПРЕПОРАЧУВА Општина Кочани во иднина да се осигура дека во рамки на општинските училишта се почитуваат правилата на реонизација, односно дека истите

не се злоупотребуваат со издавање на еднострана согласност од страна на директорите на општинските училишта.

СЕ ПРЕПОРАЧУВА Општина Кочани и ООУ „Раде Кратовче“ Кочани да спроведат најмалку 3 едукативни обуки на тема антирасизам, инклузија на Роми и недискриминација. Обуките да бидат наменети за родителите на учениците од општината и со истите да се опфатат најмалку 60 родители. Општина Кочани и ООУ „Раде Кратовче“ Кочани треба да го исполнат препорачаното во рок од 180 дена од денот на прием на ова Мислење и за истото писмено да ја известат Комисијата за спречување и заштита од дискриминација.

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација го следи исполнувањето на препораките, а доколку ООУ „Раде Кратовче“ Кочани и Општина Кочани не постапат согласно овие препораки, согласно член 27, став 4 од Законот за спречување и заштита од дискриминација ќе биде поднесено барање за покренување на прекршочна постапка пред надлежен суд за прекршоци.

Комисија за спречување и заштита од
дискриминација

Претседател
Лимко Бејзароски

Доставено до:

- ООУ „Раде Кратовче“ ул. „Борис Трајковски“ бр. 42, 2300 Кочани
1000 Скопје
- Општина Кочани со седиште на ул. „Раде кратовче“ бр. 1, 2300 Кочани
- Државен просветен инспекторат Кочани со седиште на ул. „Тоше Арсов“ бр. 1, 2300 Кочани
- Министерство за образование и наука со седиште на ул. „Св. Кирил и Методиј“ бр. 54, 1000 Скопје